

УДК 336.22

Помулева В.М.¹

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

За весь час незалежності України питання дотримання сплати податків та зборів юридичними та фізичними особами, фізичними особами-підприємцями, на яких законодавством покладений відповідний обов'язок, ніколи не втрачало своєї актуальності, оскільки у тому числі за рахунок зазначених надходжень наповнюються бюджети всіх рівнів країни. Особливого загострення набуло це питання від початку повномасштабного вторгнення агресора на територію нашої держави. Наразі економіка України працює у складних умовах безпрецедентних безпекових викликів. Це спричинило кардинальну зміну структури економіки в цілому, та не могло не позначитися на наповненні бюджету.

Загальні втрати державного бюджету через використання схем ухилення від сплати податків становлять, за різними підрахунками, від 238 до 450 млрд грн.

Незважаючи на те, що бюджетні надходження за основними податками збільшуються (як приклад - за 5 місяців 2025 року надходження до загального фонду держбюджету більше ніж вдвічі перевищили показники передвоєнного року), разом з тим, результати контрольно-перевірочної роботи свідчать про непоодинокі випадки застосування різних схем та інструментів приховування доходів та ухилення від сплати податків.

Тому пошук дієвих інноваційних механізмів протидії ухиленню від оподаткування є важливим завданням науки публічного управління та адміністрування в Україні, що є належною реакцією на широке використання бізнес-середовищем та громадянами схем, які знижують фіскальну ефективність податкових систем. У розвинених країнах світу цьому питанню також приділяється чимало уваги та зумовлює активну дискусію на форумах таких міжнародних об'єднань країн як G-7, G-20 та ОЕСР та мало результатом напрацювання спільних стандартів протидії ухиленню та мінімізації оподаткування [1, с. 22].

Головними причинами збереження та постійної адаптації схем оптимізації податків є загальний стан економіки, корупційні та регулятивні ризики бізнесу, бажання підприємців та домогосподарств збільшити свій чистий дохід, недостатній рівень кваліфікації спеціалістів, які здатні виявляти способи ухилення від сплати податків [2, с. 102].

Схеми ухилення від оподаткування існують в будь – якій державі, проте їх обсяг та методи боротьби з ними різняться. В Україні в сучасних умовах вони видозмінюються. Так, за даними аналітичних центрів CASE

Україна та ICET, які завершили шосте щорічне дослідження найбільших схем тіньової економіки, яке показало суттєві зміни. Рекордсменами найбільших схем тіньової економіки України стали виплати зарплат у “конвертах” – втрати бюджету в розмірі 115-230 млрд гривень. Друге місце займає “сірий імпорт” та контрабанда – 120-167 млрд гривень. Контрафакт та нелегальна торгівля підакцизними товарами – втрати 35-40 млрд гривень щорічно. Недонадходження до бюджету від схеми з ПДВ (податкові “скрутки”) становлять близько 15-18 млрд гривень на рік. Втрати від офшорних операцій – 9-11 млрд гривень. У той час, як п’ять років том на перших місцях серед схем були офшорні схеми, схеми з ПДВ, податкові скрутки, які зараз суттєво зменшилися [3].

З метою упередження та протидії використанню схем ухилення від оподаткування фахівцями ДПС проводяться різноманітні превентивні заходи: у разі встановлення відповідності платника податку критеріям ризиковості приймаються рішення включення платників до переліку ризикових; проводяться контрольно-перевірочні заходи та аналітичні дослідження щодо наявності ознак правопорушень, пов’язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, направляються до правоохоронного органу для прийняття рішення згідно з кримінальним процесуальним законодавством України.

Проте, такі заходи не приносять бажаного ефекту з різних причин. Для ефективної роботи контролюючих органів необхідна не лише оптимізація процесів, а й глибока реформа. Подальше реформування податкової системи в контексті проблеми ухилення від сплати податків повинно бути спрямовано на забезпечення прозорості податкового законодавства і підвищення якості надання суспільних благ як вирішальну мотивацію до сплати податків [2, с.104]. Пріоритетними заходами має стати підвищення довіри громадян до податкової системи, відновлення довіри платників податків до контролюючих органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. М. С. Давидов. Міжнародний досвід державного регулювання в сфері запобігання ухиленню від сплати податків. Публічне управління та митне адміністрування, № 3 (38), 2023. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/3/3.pdf>
2. С. О. Баранов. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки. Інвестиції: практика та досвід № 12/2016. DOI <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-3.3>
3. Як змінились схеми ухилення від податків? URL: <https://cost.ua/yak-zminylys-shemy-uhylennya-vid-podatviv/>